

MPol. O.

2827

Evolúció vagy **Revolúció?**

Felelet **D. G.-nek**

„48as politikát csak 67es alapon lehet
csinálni“

című röpiratára.

Irta: **K. B.**

Ára 50 fillér.

Budapest, 1905.

881623

EVOLUCIÓ VAGY REVOLUCIÓ?

FELELET D. G.-NEK

„48AS POLITIKÁT CSAK 67ES ALAPON
LEHET CSINÁLNI“

CIMÜ RÖPIRATÁRA

IRTA K. B.

„Bár én a *revolúció* jogát, helyesebben természetes voltát, mint az ellentétes törekvések alkalmi erőpróbálkozását elismerem: — mind a mellett úgy érzem, hogy a jövő kibontakozást mégis csak a céltudatos *evolúció* hozza meg.“ Spencer, *On Liberty*.

BUDAPEST, 1905.

LÉGRÁDY TESTVÉREK KÖNYVNYOMDÁJA.

MTA
KIK

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

Két hete lehet, hogy a *Légrády Testvérek* kiadásában szenzációt hajhászó külsővel jelent meg egy politikai röpirat, mely centiméteres betűkkel hirdette címlapján azt a fából vaskarikát, hogy

„48-as politikát csak 67-es alapon lehet csinálni.“

Szerzője a „*D. G.*“ betűkkel jelölte magát és sokan ugyanazt a szabadelvűpárti politikust sejtették és sejtik benne még ma is, a ki a hirhedt „*Lex Daniel*“ védelmére is irt röpiratot. Csupán a pikantéria kedvéért említjük meg ezt, mert — a mi szempontunkból legalább — a szerző kilétének semmi köze sincsen a röpirat érdeméhez, mert írhatta volna akár maga a dalai láma is: — akkor se lehetne kisebb az igazsága, nagyobb a tévedése.

Célja és konkluziója ennek a röpiratnak, a melyért nyilván íródott, az, hogy „szükséges egy oly hatvanhetes új politikai pártnak az alakítása, mely egyfelől a kiegyezés teljes épségben tartásával, másfelől az egységes magyar nemzeti állam kiépítésének eltökélt céljával járulhasson az uralkodó elé: s ez a többségi párt csak a Bánffy-párt programján állhat“ . . .

Le kell szögeznünk ezt a konkluziót, mert sokat megmagyaráz, ha a mélyire nézünk. Legelsőbbben is elárulja,

4

hogy a Tisza-párt, — mert hogy a röpiratot Tisza-párti politikus és pedig nem csupán a maga nevében írta: az kétségtelen, — tehát a Tisza-párt óhajtja Bánffy.

Ha óhajtja, hát van is rá oka. Mert épp oly jól tudjuk mi is, mint a Tisza-pártiak, hogy ez a helyzet úgy, ahogy van, nem a Kossuth-párt érdeme, ha érdem: és ha pedig bűn, akkor a Bánffy Dezső büne. Illendő tehát, hogy Bánffy Dezső együtt vezekeljen a Tisza-párttal abban a purgatóriumban, a melybe a Kossuth-pártot akarja dönteni.

Mert épp oly jól tudjuk mi is, mint a Tisza-pártiak, hogy a Bánffy Dezső taktikája akadályozta meg a házszabályok revíziójára szánt 21-es bizottság megalakulását: — s ha ő nincsen, bizonyos, hogy a Kossuth-pártiak belemennek ebbe a bizottságba s valamelyes paktum létrejön. Épp oly jól tudjuk mi is, mint a Tisza-pártiak, hogy a Bánffy Dezső hajthatatlan nyakassága nélkül az egész Kossuth-párt meghajlott volna a választások riasztó mumusa előtt: — s ha ő nincs, a pártközi paktumok mindent elsimitottak volna Tisza és az ellenzék között. Szóval, épp oly jól tudjuk mi is, mint a Tisza-pártiak, hogy *minden bajnak, zürzavarnak és ellentétnek a kutfeje Bánffy Dezső, a ki hatvanhetes alapon is negyvennyolcasabb Olay Lajosnál és liberálisabb Rosenberg Gyulánál.*

Mindezt éppen oly jól tudjuk mi is, mint a Tisza-pártiak; valamint azt is tudjuk, hogy *a kibontakozást koalíciós kormánynyal szintén egyedül csak Bánffy Dezső gátolja és teszi lehetetlenné.* Mert ha ő ki nem jelenti, hogy programjából egy jottányit se enged: — már rég megalakult volna a koalíciós kormány. A Kossuth-párt ugyanis, számolván a lehetőséggel, egyelőre lemondott volna bizonyos követelésekről; hajlandó volt engedni a katonai kér-

désekben, nem ragaszkodott mereven az önálló vámterülethez se, — annyira, hogy a megvalósítását kész volt kitolni 1917-ig, — sőt még az általános választójog reformját is megszorította és beérte volna a cenzus leszállításával.

„*A politika az exigenciák tudománya*“ — hirdette Kossuth Lajos: és a Kossuth-párt, híven a nagy száműzött elvéhez, jövendő céljai elérésének reményében — szívesen lemondott volna egyelőre azoknak az ígéreteknek a beváltásáról, a melyeknek fejében tagjai a mandátumot kapták. Lemondott volna: — de ekkor előállott Bánffy Dezső és kijelentette, hogy ő pedig nem mond le semmiről. Neki minden kell: — „*Akarja az önálló vámterületet, a külön jegybankot, a magyar vezényleti nyelvet, az általános választójogot, a paritásos magyar külügyi képréseletet . . . Akarja pedig mindezt hatvanhetes alapon, a kiegyezésből kifolyólag, mert a hatvanhetes kiegyezés állami önállóságunknak mind ezeket a föltételeit törvénybe iktatta.*“

Igy írja ezt „*D. G.*“ fentebb idézett röpiralában, s egyuttal gunyosan vágja oda a Kossuth-pártnak, hogy ha már a pártban, a vezér saját bevallása szerint is — „*komolyan senkise törekszik most a függetlenségi és negyvennyolcas program megvalósítására*“: — ugyan miért nem fuzionál a Bánffy-pártnal, illetőleg miért nem siklik át a hatvanhetes alapra, a melyen meg lehet csinálni a negyvennyolcas politikát? . . .

Hogy miért nem? . . . Hát egyszerűen azért nem, mert ha a Kossuth-párt átsiklanék a hatvanhetes alapra, csupán azért, hogy kormányt alakíthasson, — nyomban elvesztené a népszerűségnek azt az óriási tökéjét, a mely éppen most — kiváltképpen az Apponyi csallakozása óta — a régihez mérten tiszszerezen is megnövekedett. De meg azért sem fogjuk cserben hagyni a negyvennyol-

cat, mert — a hogy ugyancsak Apponyi találóan jegyezte meg, a mikor a Kossuth-pártba belépett: — „*ma már csak egyedül a negyvennyolcas eszmék azok, a melyekkel a nemzetre hatni lehet*“. És gunyolódhatnak akárhogy a politikai erénycsőzők, a mandátumok, tehát a többség megszerzésének szempontjából mégis csak Apponyinak van igaza: — mert a Kossuth-párt számbeli megnövekedését valóban csakis a „negyvennyolcas eszmék“ hatása okozta.

Nem fogjuk tehát cserben hagyni a negyvennyolcat, mert a választások eredménye azt bizonyítja, hogy ez a politika kell a magyarnak. De, még ha cserben akarnók is hagyni, akkor se lenne szükség semmiféle új országos pártalakulásra; mert, ha már minden áron át akarnánk is siklani hatvanhetes alapra a kormányra jutás kedvéért, — semmiképen se cselekednők ezt a Bánffy-párt programjának az alapján, — akárhogy bizonyítgatja is „*D. G.*“ a röpiratában, hogy a Bánffy-párt programjában meg vannak „*az egységes magyar nemzeti állam önállóságának összes attribútumai*“, — vagyis tehát minden, a mit a 48-as politika követel.

* * *

Világos dolog ez nagyon, de mégis érdemes bővebben fejtegetni.

Azt írja ugyanis „*D. G.*“, hogy a jövő azé a 67-es párté, mely a Bánffy-párt mai programjával alakul több-ségi párttá. Bizonyítja továbbá, hogy a Bánffy-párt programjában benne van a negyvennyolcas politika is és végezetül azt mondja, hogy a király csakis 67-es alapon álló többségi pártot fog megbizni kormányalakítással, mert alkotmányos fölfogása szerint neki is, a nemzetnek is ragaszkodnia kell a kiegyezés kétoldalu szerződéséhez.

Ezeket írja „*D. G.*“ — s a hány állítás, annyi ellenmondás.

Legelőbb is: — *a jövő semmi esetre se lehet azé a 67-es párté, mely a Bánffy-párt mai programmjával alakul többségi párttá. Hogy miért nem: arra megfelel az Andrássy Gyula kudarca.* Az Andrássy—Kossuth-kabinet oly programmot vitt a király elé, a melyhez képest a Bánffy-párté igazi radikális vitriol: s a király még ezt se fogadta el. Hogyan fogadná el hát azét az új országos pártét, — még ha százszor többségi párt is — mely a Bánffy-párt programmján állana?

Vessük csak össze a koalíciós kormány programját a Bánffy-pártéval.

A koalíciós kormány nem követeli az önálló vámterületet, csak 1917-ben: a *Bánffy-párt* ellenben már 1910-ben föl akarja állítani. A koalíciós kormány „egyelőre nem bolygatja a katonai kérdéseket, mert az önálló gazdasági berendezkedéssel járó teendők ugyanis teljes mértékben lekötik és igénybe veszik a nemzet erejét“: a *Bánffy-párt* ellenben „követeli a magyar vezényleti nyelvet, a melyhez épp úgy jogunk van az 1867: XII. 11. §. alapján, mint a magyar jelvényekhez a közös hadseregben“; követeli pedig, ha nem is a rögtöni megvalósítást, de minden esetre a pozitív ígéretet arra, hogy a nemzetnek ezek a jogai záros határidőn belül megvalósíttatnak. A parlamenti reform tekintetében a koalíciós kormány csak a cenzus leszállításáról és a választó-jog kiterjesztéséről beszél: a *Bánffy-párt* programja ellenben az általános titkos választó-jogot követeli.

A szövetkezett ellenzék kormányprogrammjának föltételei tehát, a mint látjuk, sokkal enyhébbek a koronára nézve, mint azok a követelések, a melyekről a *Bánffy-*

párt a leghatározottabban kijelentette, hogy egy jottányit se enged belőlük. Pedig még vannak dolgok, amelyekről nem is szóltunk; így például a paritásos külön külügyi képviselőlet szintén benne van a Bánffy-párt programjában, míg a szövetkezett ellenzék, egyelőre legalább, tapintatosan hallgat róla, mint olyan politikai gravamenről, a mely másodrendűvé törpül a fontosabb nemzeti érdekek mellett.

Mindebből az következik, hogy ha a korona nem fogadta el a szövetkezett ellenzék programját, — annál kevésbé adna megbízást kormányalakításra egy oly pártnak, a mely még a szövetkezett ellenzék programjánál is radikálisabb követelésekkel állana elő. Fonák beszéd tehát „**D. G.**“-nek az a naiv állítása, hogy *„korrekt alkotmányos fölfogás a királytól, hogy a hatvanhetes kiegyezéshez ragaszkodva, nem ad kormány-alakításra megbízást a koalált ellenzéknek“*, — mivelhogy ez nem *„korrekt alkotmányos fölfogás“*, hanem éppen annak az ellentéte, a mint majd be fogjuk bizonyítani. S az se áll, hogy *„a király nem nevezhet ki oly kormányt, mely nem a hatvanhetes alapon áll; mivel ha ezt tenné, vétene a kiegyezés szelleme, illetőleg a nemzetnek a kiegyezésben biztosított alkotmánya ellen“*. S végre nevetséges állítás az is, hogy *„a király éppen ezért megkívánhatja, hogy a politikai miniszterium, a melyet ki nevez, hatvanhetes alapon álljon“*.

Ennyi kapitális — vagy szándékos? — tévedés olyan politikai írótól, mint „**D. G.**“, a kin meglátszik, hogy nem ujonc a tollforgatásban, minden esetre meglepő, de csak első pillanatban. Mert jobban kihámozva állításait a rabulisztika hüvelyéből, — legott szembetűnnek a körmönfont okfejtés gyöngéi és fogyatkozásai.

Kettős alaptétel az, a melyből „**D. G.**“ ezeket a

furcsa következtetéseket levonja. Ez a kettős alaptétel, mely egész röpiratának gerince, egybefoglalva így hangzik: „*A kiegyezés oly kölcsönös szerződés a nemzet és a korona között, amelyet a királynak is mindaddig meg kell tartania, valameddig a nemzet többsége ragaszkodik hozzá*“; már pedig „*a nemzet többsége 230 hatvanhetes alapon álló képviselőt választott 170 Kossuth-pártival szemben*“: — következésképpen „*a hatvanhetes politika többségben van s az új kormány tehát csakis ezen a közjogi alapon állhat.*“

Az első botlás „*D. G.*“ logikájában az, hogy „*a nemzet többsége ragaszkodik a hatvanhetes kiegyezéshez*“. A nemzetnek ez esze ágában sincsen, ha ugyan a választások eredményét a nemzeti akarat megnyilatkozásának elfogadjuk. Mert a valóság az, hogy *a nemzet többsége a szövetkezett ellenzékre szavazott, tekintet nélkül arra, hogy e szövetkezett ellenzék tagjai hatvanhetesek-e* (disszidensek, Bánffy-párt), *vagy függetlenségi* (Kossuth-párt), avagy felekezeti alapon állanak (néppárt)? A választások és a nemzeti akarat nyilvánításának az ütköző pontja tehát nem a 67 vagy 48 körül forgott, hanem a Tisza-párt és a szövetkezett ellenzék programja körül. A szövetkezett ellenzék programjának pedig négy sarkalatos pontja volt, a mely a többséget és a diadalt megszerezte:

1. *a Lex-Daniel eltörlése,*
2. *az önálló vámterület,*
3. *az általános választójog,*
4. *a hadsereg kérdésének rendezése.*

Ez a négy programpont volt az és nem a hatvanhetes kiegyezés, a melyet többségre vitt a nemzet. S hogy mennyire igaz ez, bizonyítja a választásoknak *minőségbeli* eredménye. Az új, ismeretlen emberek egész tömege kapott mandátumot és győzött le ismert politikai tekintélyeket,

csupán azért, mert a *homo novus* ezeket a program-pontokat vallotta és követelte. Nyilvánvaló ebből, hogy a választók ezuttal *nem személyre*, hanem *elvekre* szavaztak; mit se törődtek a jelölt személyével, a kit talán nem is ismertek, mert csak a programját mérlegelték: sőt az is tökéletesen mindegy volt nekik, hogy a jelölt a szövetekezett ellenzék melyik pártárnyalatához tartozik, ha egyébként fölvette programjába a föntemplített négy követelést.

Nevezetes különben, hogy maga „D. G.“ is nyíltan elismeri ezt a tényt, midőn röpirata 5. lapján azt mondja, hogy: „*Az igazság az, hogy a szövetekezett ellenzék győzött*“ . . .

Ha az igazság ez, — a minthogy valóban ez, — akkor halomra dől „D. G.“-nek föntebb idézett egész okfejtése a királynak „korrekt alkotmányos fölfogásáról“.

Mert a „korrekt alkotmányos fölfogás“ az, hogy „a király uralkodik és nem kormányoz“; vagyis más szóval: „*a népképviselőre épített alkotmány gyakorlati alkalmazása megköveteli, hogy az uralkodó szükségképpen kövesse a képviselők többségének az utmutatását.*“ (Sir John Lubbock.) A parlamentáris államformának sarkalatos garanciája ugyanis, hogy a kormány és programja áll vagy bukik, a szerint, a mint a képviselők fele + 1 mellette vagy ellene szavaz. Ebből az következnek, persze csakis „korrekt alkotmányos fölfogás“ szerint, hogy az állam csucsán ott áll ugyan az a férfiú, a ki apjától örökölte a jussot erre s a maga jussát rátestálja majd az utódjára is, — de nem azért áll ott, hogy a „*stet pro ratione voluntas*“ elvét gyakorolja, hanem azért, hogy a választott képviselők többségének az előterjesztéseit szentesítse, s legkivált azért, hogy oly férfiakra bizza a kormányzás tisztjét, a kiket az ország választott képviselőinek a fele + 1 jelöl ki neki. És tökéletesen helyes is, hogy ez így van; mert — mindig

a „korrekt alkotmányos fölfogás“ szerint — *az uralkodó nem lévén felelős, a közhatalmat nem is gyakorolhatja, hanem csak ellenőrizheti a közhatalmak gyakorlását.*

Szigoruan alkotmányos államokban, a minő például Angolország, ez a „korrekt alkotmányos fölfogás“ a maga teljes erejében érvényesül is. Ott nincsenek, de nem is lehetnek „aggályai“ az uralkodónak arról, hogy kövesse-e vagy ne a többségi elméletben gyökerező alkotmányos elvet; s ha esetleg mégis volnának ilyen aggályai, a parlamenti többség exponensei erélylyel, észszel és határozottsággal eloszlatják az ilyen aggodalmakat. Anglia volt királynéja, Viktória, egyszer vonakodott szentesíteni egy törvényjavaslatot, a melyet a parlamenti többség már megszavazott és minisztere sürgetésére azt mondta: — „Én Anglia királynője vagyok!“ — . . . „Én pedig az angol nemzet vagyok!“ — vágott vissza Gladstone: s a királyné szó nélkül aláírta az okmányt.

* * *

Ez, természetesen, csakis olyan államokban történhetik, a hol valóban „korrekt alkotmányos fölfogás“ uralkodik. A hol ellenben nem *ez*, hanem ennek az ellenkezője történik, ott lehet beszélni burkolt abszolutizmusról, színleges alkotmányról, álparlamentről, — egy szóval mindenről, csak . . . „korrekt alkotmányos fölfogás“-ról nem.

Mert az csak nem alkotmányos állapot, hogy olyan kormány álljon még ma is, március 14-én, az ügyek élén, a mely „korrekt alkotmányos fölfogás“ szerint már januárius 26-ikán megbukott, mert a többségét elveszítette? . . . Mi egyéb, ha nem burkolt abszolutizmus ez a mai állapot, a midőn az uralkodó nem engedi érvényesülni a választott képviselők többségének az óhajtását? . . . Mi

egyéb, ha nem az alkotmányosság elvének legridegebb negációja, midőn az uralkodó egyéni vétőjét szögezi szembe a nemzet többségének aspirációival? . . . És ha igaz, a mit „**D. G.**“ állít, hogy „állami önállóságunknak minden attributumát: az önálló vámterületet, a külön jegybankot, a paritásos külügyi képviselőt, a magyar vezényleti nyelvet“ mind biztosítja az 1867: XII, — ha ez igaz: vajjon „korrekt alkotmányos fölfogás“-e, avagy nem inkább burkolt abszolutizmus-e a királytól, hogy mind e jogok megvalósítását megtagadja a nemzettől? . . . S ha megtagadja: nem ő szegi-e meg egyoldalulag a hatvanhetes kiegyezést, a melyről „**D. G.**“ azt vitatja, hogy a „nemzetnek is mindaddig ragaszkodnia kell hozzá, valameddig a király megtartja . . .?“

De mit „tart meg“ a király ebből a „kétoldalu szerződés“-ből? . . . És mit „tartat meg“? . . . Mert a királyi hitlevél nemcsak a „megtartást“, hanem a „megtartatást“ is kötelezővé teszi a királyra . . . S ha a „korrekt alkotmányos fölfogás“ valóban meg lenne vagy meg lett volna Bécsben, mint a hogy „**D. G.**“ el akarja hitetni: *nem lett volna-e alkotmányos kötelessége a királynak, hogy „megtartassa“ a nemzettel a kiegyezés minden pontját s végrehajtassa* (ha ugyan a kiegyezés valóban biztosítja) *az önálló vámterület, a külön jegybank, a paritásos külügyi képviselőt, a magyar vezényleti nyelv életbe léptetését, még akkor is, ha ezt a magyar nemzet nem akarta volna?! . . .* Ugy van: még akkor is! Mert vagy törvény az alkotmány, vagy papiros. Ha törvény: akkor tessék megtartani és megtartatni; ha pedig papiros: akkor tessék tűzbe vetni s alakoskodás nélkül, abszolút hatalommal uralkodni.

Badar beszéd tehát, a mit „**D. G.**“ mond, Deak Ferencet citálva, hogy — „a tér szabad“, csak építenünk kell és hogy — „sorsunk a saját kezünkbe van letéve“ . . .

Mert hol az a szabad tér, a melyre építhetünk: — s hogy volna sorsunk a saját kezünkbe letéve, mikor az uralkodó szembe szögezi vétőjét a nemzet többségének aspirációival?

Ime: — a szövetkezett ellenzék „**D. G.**“ szerint is, sokkal kevesebbet követel programmjában a nemzeti aspirációkból, mint a Bánffy-párt, mely a kiegyezés alapján áll: — s az uralkodó mégis azt mondja, hogy ezek a követelések nem teljesíthetők . . . Hogy miért nem: — arra „korrekt alkotmányos fölfogás“ szerint nincs felelet.

Ime: — „*a Kossuth-párt nyíltan hirdeti, hogy komolyan senkise törekszik most a függetlenségi és negyvennyolcas program megvalósítására*“, — sőt azt is kijelentette, hogy „*hajlandó volna egy nemzeti irányu, személyileg megbízható, hatvanhetes kormányt támogatni*“: — s az uralkodó még se ad megbízást kormány-alakításra se a többségben levő szövetkezett ellenzéknek, a mely nyíltan lemond a 48-as eszméről, se pedig egy oly nemzeti irányu hatvanhetes kormánynak, a melyet maga a Kossuth-párt is kész volna támogatni . . . Hogy miért nem: — arra megfelel a *sic volo, sic jubeo* „korrekt abszolutisztikus udvari fölfogása.“ . . .

Miféle örült beszéd tehát, mily bolondítása a nemzetnek, — egyfelől azt hirdetni, hogy a király a „legalkotmányosabb uralkodó“ egész Európában, mert ragaszkodik a nemzettel kötött 67-es kiegyezéshez: -- s másfelől kimutatni, mint a hogy „**D. G.**“ teszi, hogy a király még sokkal kevesebbet se ad meg a jogos nemzeti aspirációkból, mint a mennyit a 67-es kiegyezés törvénnyel biztosít? . . . S legfőképpen, — micsoda szemérmetlen cinizmus azt hirdetni, hogy „negyvennyolcas politikát csak hatvanhetes alapon lehet csinálni“, -- mikor nálunk voltaképpen se 48-as, se 67-es politikát csinálni nem lehet, hanem csak — *aktiv* politikát, a melynek föltételei: a pénz- és

véradó föltételekhez nem kötött megszavazása és a dinasztia meg a velünk szövetséges másik állam érdekeinek „loyalis“ tekintetbe vétele. . .

Hogy mennyire igaz ez, — mi se bizonyítja szomoruban, mint a gróf Andrássy Gyula esete. Leküldték, mint „*homo regiust*“ : de se a király bizalmát nem hozta magával, se pedig a megbízást új kabinet alakítására. Sőt egyáltalában semmit sem hozott: ami azt jelenti, hogy Bécsben nem is gondoltak komolyan egy esetleges Andrássy-kabinetre.

A lekicsinylésnek láthatóbb jeleivel soha ki nem törülték még magyar államférfiunak a szemét, mint a hogy gróf Andrássy Gyulával tették. Fölhívták Bécsbe, hogy tájékoztassa a helyzetről, a nemzet kívánságairól a királyt s mikor ezt megcselekedte, szépen visszaküldték Budapestre, hogy . . . tájékozdjék azokról a föltételekről, a melyek mellett a korona az ujoncokat meg az adót megkaphatná s a Németországgal kötött kereskedelmi szerződés ügyét is dűlőre vihetné! Egyuttal bizalmasan megsugták neki azt is, hogy Bécsben semmiféle engedményt nem hajlandók adni a nemzetnek, — legalább „egyelőre“ (értsd Andrássynak) -- nem.

Mily pokoli kárörömmel írhatta a kormány hivatalos lapja, hogy: „*Voltaképpen csak erre (az ujoncok és az adó megszavazására) terjed ki az Andrássy missziója; s tekintve azt a népszerűséget, melyet az utolsó időben az ellenzéken szerzett: Bécsben joggal gondolhatják, hogy ilyen csekélység a nagytehetségű grófot nem fogja agyon nyomni*“ . . .

De pedig mennyire agyon nyomta! Sőt nemcsak őt, hanem valósággal az egész szövetkezett ellenzékét is agyon nyomta, kivált mióta — az élükön Kossuth Ferenc — farsangot jártak Bécsben, a hová loyális opportunizmussal

mentek és leesett állal jöttek haza! . . . Hogy nincsen semmi „engedmény“! . . . Engedmény ott, a hol jogos, törvényes követelésekről lehetne szó! Hogy a király hajthatatlanul ragaszkodik az „ő“ hadserege egységességéhez: a melynek fele része „magyar“ emberanyag és „magyar“ pénzen tartatik fenn! . . .

Kell-e nagyobb loyaltás, mint a minő a Kossuth Ferencé volt akkor, a midőn, Bécsbe menetele előtt, beérte azzal a szerény kijelentéssel, hogy: *„a függetlenségi párt a parlamentben oly nagy erőt nyert a választások folytán, hogy a nemzeti akarat e megnyilatkozását bizonyos előnyök megadásával honorálni kötelesség“*? . . . És kell-e nagyobb loyaltás, mint a minő a Kossuth Ferencé most, a midőn, Bécsből kikoszorúztatván, azon sajnálkozik, hogy *„a 38 év óta fennállott rendszer meg se kísérelte soha azt, hogy más értelmezés adassék az 1867: XII. 11. §-nak, mint az, a mely az abszolutizmus korszakában a hadseregre nézve fennállott“*? . . .

„Bizonyos előnyök“ és az „1867: XII. 11. §-nak más értelmezése“: ez minden, a mit Kossuth Ferencnek ugynevezett „radikalizmusa“ követel; holott, igazság szerint, ha a „korrekt alkotmányos fölfogás“ valóban érvényesülhetne, akkor a kormányalakításra csakis a szövetkezett ellenzék volna hivatva s ennek programjában a 48-as eszméknek kellene első sorban kidomborodniok.

De Kossuth Ferenc — örökös kárára a 48-as törekvéseknek — nem radikális politikus. Ha az lenne: — uram-fia! mi történt volna akkor, a midőn itt Budapesten Kossuth-apánkat temettük, az utcákon huszárság táborozott, Wekerle már gyalog hajtotta álomra fejét és odafönt az új szabadságharcra készülődtek . . . Mi történt volna, ha Kossuth Ferenc radikális politikus, midőn a huszárság,

gyalogság hiába ugrasztgatta széjjel a forradalomszerű tüntetést a magyar fővárosban, a mely elöl még Bánffy Dezső is Kolozsvárra szökött? . . . A mikor ez után bejárta az országot és gyászruhás asszonyok, fehérruhás leánykák csókolták a ruháját, kezét? . . . A mikor preten- denst látott benne az egész ország s ő maga is avval a meggyőződéssel jött haza, hogy át kell vennie dicsőült apja politikai örökségét! . . .

Mi történt volna, ha . . . Oh, ne azt kutassuk, a mi történt *volna*, hanem azt állapítsuk meg, hogy — mi történt! Hihette-e valaki, — különösen a dinasztikus érdekek ideges és tulontul vigyázatos örei között — hogy éppen Kossuth Ferenc szereplése fogja — noha teljesen akaratlanul és fölötte tiszteletre méltó fatalitással — gyön- gíteni a függetlenségi áramlatot? . . . S van-e, a ki kétel- kedik azon, hogy az Andrássy, Apponyi és Bánffy presz- tizse, meg a Sándor János ügyefogyottsága nélkül a függet- lenségi pártnak 50 képviselőjénél több kapott volna mandá- tumot januárius 26-ikán? . . .

* * *

Mindez azonban már a múlté; vizsgáljuk tehát a jelent, vagy még inkább a jövőt, s keressük a kibonta- kozást.

A mikor Kossuth Ferenc a bécsi audienciáról hazajött, minden magyar sziv tele volt reménységgel, mert ugy tetszett, hogy a válság megoldása a legszebben indul . . .

. . . *Ő felségének nincsenek agyályai az ország gazda- sági önállóságának kérdésében . . . Belügyi téren szabad kezét ad a legmesszebb menő reformok végrehajtására . . . Nehézségek csak a katonai kérdések rendezése körül merültek föl . . .*

Ezt a királyi nunciumot hozta Kossuth Ferenc Bécsből; s hogy őszinte loyaltásában senki se kételkedhessék se odafönt, se idelent, mindjárt kijelentette azt is, — a mit különben ma is hangoztat — hogy: *„Évek óta figyelmeztettem pártomat arra, hogy a gazdasági kérdésre fektesse a fősulyt; nem csak azért, mert az első kérdés a nemzeteknél a megélhetés és mert: Koldus nemzet, szolganemzet — — hanem azért is, mert meg voltam győződve hazajövetelem első perce óta, hogy a hadsereg kérdésének megoldását leginkább a gazdasági kérdés megoldása fogja siettetni, mert ha meglesz a külön vámterület, maguk az osztrákok fogják kívánni azt, hogy válják külön a hadsereg is.“*

A mi, más szóval, annyi, hogy Kossuth Ferenc „egyelőre“ — s a politikában az „egyelőre“ majdnem mindig azt jelenti, hogy „sohasem“ — meghagyja a hadsereget mai állapotában és a koalíciós kormány főfeladatának a gazdasági önállóság kiküzdését tekinti. Hangsúlyozni kívánom itt, hogy Kossuth Ferencnek ez a fölfogása csaknem teljesen fődte Bánffy Dezső álláspontját is, a ki — midőn a mult évi augusztusban a Khuen-válság alkalmával a királynál járt — kijelentette, hogy *„az újabb katonai terheket a nemzet csak akkor fogja elbírhadni, ha az önálló gazdasági berendezkedés módot nyújt neki jövedelmei fokozására“* . . .

Ide kellett szögeznünk Bánffy Dezsőnek ezt a kijelentését, hogy annál szembeötlőbb legyen az a gáncsvetés, a melylyel az uj-párt vezére megállította a kibontakozás menetét a válságnak ebben a stádiumában. Mert Bánffy Dezső, a ki kolozsvári zászlóbontása óta mind azt hajtogatta, hogy *„a katonai kérdéseknek háttérbe kell szorulniok a gazdasági önállóság kérdése előtt“*, — most egyszerre, a Tisza-párt nagy gaudiumára kijelentette, hogy az, a mivel

Kossuth Ferenc hazajött Bécsből, neki kevés, mert ő az utolsó betűig ragaszkodik programjához s egyetlen egy pontot se enged el belőle.

E radikálizmussal egyidejűleg a Bánffy Dezsőhöz közel álló lapok nyíltan hirdették, hogy *„miután a jogrend helyreállítására a Tisza-párt bukásával eléretett, az ellenzék szövetkezésének automaticæ föl kell bomlania“* . . . A *„Pesti Hirlap“* pedig, nyilván sugalmazásra, főnhéjazó hangon intette le azokat a Kossuth-párti „gyöngye legényeket, fontoskodókat és strébereket“, a kik — legalább ő szerinte — csupán azért kérnek részt a kormányzásban, mert „gazdagabb javadalmu és rangosabb pozíció ellenőrző bankigazgatónak lenni, mint szegény ellenőrnek . . .“

Mert Bánffy Dezső meg akarja hagyni a Kossuth-pártiaknak „a szegény ellenőr“ pozícióját, „a hová őket a nemzet állította“: ő maga pedig lenne — „rangosabb és gazdagabb javadalmu bankigazgató.“ Ő ugyanis mit se akar tudni a 67 csödjéről, a liberális politikai irányzat bukásáról: sőt ellenkezőleg, ő volt az első, a ki világgá röpitette azt a loyális frázist, hogy *„a hatvanhezes kiegyezés oly szerződés, mely a nemzet és a király közt fönáll s mindaddig, míg a király a szerződést megtartja, a nemzetnek is kötelessége ehhez ragaszkodni“*.

Ezt a tendenciát és fölfogást szolgálja az a röpirat is, melyet a napokban irt *Fáy Béla* cs. és kir. kamarás, a Bánffy-párt egyik alelnöke, *„Láttávolban“* címmel. A röpirat magva az, hogy a monarchia súlypontjának Bécsből Budapestre kell áthelyeződnie, még pedig a dinasztia érdekében s ezt a történeti folyamatot, a mely már megindult, föltartóztatni nem lehet. De lehet késleltetni, — magyarázza Fáy Béla, — még pedig azzal, ha bizalmatlanságot keltünk a dinasztiaiban szeparatiztikus törekvé-

seinkkel s nem mulatunk kellő érzéket a dinasztikus uralom egységének érdekei iránt.

„A perszonálunió pártja — folytatja *Fáy Béla* szóról-szóra — mint ellensúly és tartalék a bécsi központosító törekvésekkel szemben szükségnek felel meg, de felfogásunk szerint nem győzhet. *Nem győzhet, mert programja a nemzet dinasztijával vabanqueot tervez játszani s veszélyezteti a főhatalom azon minimális mérvét, melyre a budapesti sulypontban a vezérnemzet érdekében is okvetlen szükség lesz . . .* A nemzet tehát haladhat, sőt haladjon is tovább a paritás útján, de *a perszonálunió mai pártja őrtállani már túl nagy s erőpazarlás kikerülése céljából is meg kell fogyatoznia.* Azon kérdésre pedig, hogy miképen történjék ez, talán már a legközelebbi jövő adhat választ.“

A Bánffy Dezső álláspontja és fölfogása a Kossuth-párt politikai szerepéről tehát világos, — és csodálatosképpen még világosabb lesz, ha összevetjük a *Fáy Béla* röpiratának végső konkluzióját a „*D. G.*“ új pártalakításának a tervezetével.

Fáy Béla ugyanis azt mondja, hogy „a perszonálunió mai pártja (értsd: a Kossuth-párt) őrt állani már túl nagy s az erőpazarlás kikerülése céljából is meg kell fogyatoznia“ . . . Hogy miképpen történjék ez, arra pedig megfelel „*D. G.*“, mikor fölkiált: „*Ugyan mi az a 67-es Bánffy-párt programjában, a mit a helyzetet komolyan mérlegelő Kossuth-pártiaknak is elfogadniok nem lehetne, ha valóban a haza javát és nem öncéljaikat tartják szem előtt?*“ . . .

Tehát: — Bánffy Dezső szerint — a Kossuth-párt hivatása a politikai ellenőrzés; körülbelül a vese szerepe a parlamentben, a hogy Széchenyi elmésen mondta. De, mivel a vese túltengése árt a szervezetnek, — le kell fogyasztani: ez a lefogyasztás pedig úgy történhetik, hogy

„a helyzetet komolyan mérlegelő Kossuth-pártiak“ csatlakozzanak hozzá. . . És vajjon miért ne tehetnék? . . . Nem léptek-e ki Lengyel Zoltánék, Szederkényiek és Komjáthyék, sőt még Csávolszky is a Kossuth-pártból? . . . Nem akart-e Justh Gyula, a mostani házelnök, állítólag kétszer is belépni a szabadelvü-pártba az obstrukció idején, s csak éppen a formát nem bírta megtalálni erre a lépésre? . . .

De ne keseregjünk és ne szítsunk gyűlölködést magunk között. Elég, ha Bánffy Dezső gyűlöl bennünket. Mert hogy gyűlöl, azt magyarázni se kell, ha tudjuk, hogy van rá oka. Ez pedig van. Mert ámbár igaz, hogy a politika olyan pokol, a melyben előbb-utóbb valamennyi ördög összehatalálkozik s még a leghalálosabb ellenségek is szövethetnek bizonyos közös célok elérésére: *senki se fogja talán komolyan állítani, vagy éppen elhinni, hogy Bánffy Dezső tartós és benső fegyverbarátságot köthet például Rakovszky Istvánnal, Bartha Miklóssal, Ugron Gáborral, vagy akár csak Andrássy Gyulával is, a kinek „tanácsára“ (értsd: pressziójára) annak idején „visszariadt“ az ex lex-választásoktól és lemondott a kormányról? . . .*

Vannak bizonyos dolgok, a melyekre lehet ugyan fátyolt vetni, de végkép elfelejteni őket — nem lehet. Mert hogyan feledhetné például Bánffy Dezső, hogy Andrássy Gyula, bár sürgetően kérte rá Darányi is, — egyszer se ment le Szegedre, hogy Bánffyval való bensőbb egyetértését dokumentálja, holott Bánffy a II. kerületi uj-pártnak meghagyta, hogy Darányira szavazzanak s a renitenseket a párthüségre hivatkozva kényszerítette, hogy a nekik antipatikus „Náci bácsira“ adják szavazatukat? . . . Vagy hogyan feledhetné, például, Bánffy a Polczner Jenő szegedi perfidiáját, mikor tudott dolog, hogy

ha Bánffy — a kit pedig ugyancsak erőltettek erre — megszegi a választásokra kötött paktumot, mint a hogy Polczner Jenő megszegte és uj-párti jelöltet állít a másik szegedi kerületben is, — hát bizony Polczner még száz szavazatot se kapott volna?! . . . És hogyan feledhetné Bánffy azt a tapintatlanságot, a melylyel Kossuth Ferenc ennek az affairenek végét vetette. Beérhette-e ő, a ki becsületesen megtartotta a paktumot, avval, hogy Kossuth Ferenc „nem helyeselte“ a paktumot megszegő Polczner árulását? . . . S nem a saját személyének a lekicsinylését kellett-e látnia abban, hogy Polcznert még csak bocsánatkérésre se kényszerítették, holott a méltó megtorlás csakis a bojkott lett volna! . . .

* * *

Mindebből pedig — ha a politikában volna logika — az következnek, hogy szakítsunk Bánffyval. Ha úgy is gyűlöl bennünket, ha különben se találja jól magát a koalícióban, hát bontsuk föl a fegyverbarátságot és eresszük ki őt a szövetségből. De mivel a politikában nincs logika, mi se szakíthatunk Bánffyval, mert nélküle rögtön vége lenne a koalíciónak. Bánffy az a szövetkezett ellenzékben, a mi a folt a zsákon: — elcsufítja; de ha le-tépjük róla, mit se ér a zsák. És így, ámbár tudjuk, hogy vesztünkre van, még nekünk kell vigyáznunk, hogy — az Istenért, csak itt ne hagyjon bennünket Bánffy! És így, a mikor a Bánffyhoz közel álló lapok rebesgetni kezdték a választások után, hogy a koalíció, mint ad hoc szövetkezet, miután célját, a melyért szövetkezett, elérte, — „*automatic*“ felbomlik, — még Kossuthnak, Andrássynak, Apponyinak kellett kérlelnie Bánffyt, hogy kilépésével ne semmisítse meg a választási győzelem eredményeit!

Mert a jelekből, egész viselkedéséből és taktikájából

az látszik, hogy ez a célja: *megfosztani a Kossuth-pártot a választási győzelem eredményeitől*. Bánffy-nak ugyanis az a meggyőződése, hogy ha az ellenzék nem szövetkezik a választási campagnera, az ő pártja legalább negyvenre szaporodik 14 helyett, s ezt a negatív eredményt csakis a Kossuth-pártnak köszönheti. Meglehet, hogy igaza van; hisz a programja csaknem azonos a Kossuth-pártéval, tehát éppen úgy alkalmas az agitációra is: a népszerűsége pedig — legalább november 18-ika előtt — jóval nagyobb volt, mint a Kossuth-párté.

Kiválása nem azért volna végzetes a szövetkezett ellenzékre, mert kilépő hiveivel csökkentené a koalíció többségét; ezt még csak elviselnék valahogy, de azt már nem viselhetnék el a magunk tekintélyének és népszerűségének a csorbitása nélkül, hogy Bánffy, kiválván a szövetkezett ellenzékbelől, radikálisabb és nemzetibb politikát hirdessen nálunk. Pedig azt tenné, — a mint hogy teszi mostan is, mikor egyre hangoztatja, hogy a programjából nem ád föl semmit.

Ez a taktikája, a melytől nem lehet megtagadni bizonyos férfias, imponáló vonást, hiúsította meg eddig is, fogja meghiusítani a jövőben is egy koalíciós kormány alakítását. *Mert Bánffy Dezső semmiféle olyan kormányba be nem lép, se pedig olyan kormányt nem támogat, a mely nem az ő programja alapján áll*. Ha pedig a Kossuth-párt — mondjuk, a disszidensekkel és a néppárttal szövetkezve — mégis kompromisszumra jutna valahogy a koronával: akkor *Bánffy Dezső lenne a legelső és legfanatikusabb ellenzéki képviselő*, még pedig bizonyára nem siker nélkül, mert agitációjába fölvehetné, hogy: — Ime, a Kossuth-párt, a hatalomrajutás lehetővé tétele érdekében, lemond mind ama programmpontjainak a megvalósításá-

ról, a melyeknek hirdetésével a választók bizalmát, illetőleg a mandátumot megszerezte.

Ha legalább a néppárt és a disszidensek fuzionálnának a Kossuth-párttal, akkor megcserélődnének a szerepek, s felőlünk ugyan lehetne Bánffy ellenzéki és „politikai ellenőr“, mert akkor mi lennénk a dúsan „javadalmazott bankigazgatók.“ Ez volna az egyetlen kivezető út a politikai bonyodalomból, mert ha ez a fuzió megtörténhetnék, bizonyos, hogy a Tisza-pártból is átcsapna hozzánk 40—50 olyan képviselő, a ki csak a hatalom árnyékában tud megélni, s akkor — *disszidensek, néppárt és Kossuth-párt együtt, megszorodva a hozzánk szegődő mamelukokkal és a horvát képviselőkkel — olyan hatalmas többségünk lenne, hogy akármilyen programmal is vállalkozhatnánk kormányalakításra.* Mert, még ha új választásokra kerülne is a sor: — kezünkben lévén a hatalom, jobban tudnánk vele élni, mint Sándor János, a kinek ügyefogyottságából megesezt az a Magyarországon precedens nélkül álló eset, hogy: — a kormány a választásokon bukott meg!

Ez azonban — sajnos — meddő kombináció. Andrassy Gyula — a hogy ez várható volt — idegesen tiltakozik a föltevés ellen, hogy a disszidensek be akarnának olvadni a Kossuth-pártba, s evvel elesik az a másik *pium desiderium* is, hogy 40—50 szabadelvű képviselő szintén követné a disszidenseket a Kossuth-pártba. A néppárti „Alkotmány“ pedig pláne ki is fakad a koalíciós lapok ellen, a melyek a fuzió híresztelésével — „arra törekcsenek, hogy a néppártot ferde helyzetbe hozzák, nemcsak a koalícióban, de *másutt* is, a hol biznak a néppárt politikai következetességében“... Mind ennek tetejébe pedig Bánffy Dezső március 13-ikán szinte ujjongva jelentette ki, hogy „*programja a változott viszonyok dacára is nemcsak hogy fennáll,*

de még erősebben érvényesül a jövőre nézve, mint eddig történt. A mai többségnek be kell ismernie, hogy ma más alapon, mint az új-párt programja alapján, kormányozni nem lehet. Maga az a kombináció, hogy koalicionális kabinet alakulhat, már hallgatólag elismeri, hogy a magyar állami élet további kiépítés más alapon, mint hatvanhetes alapon nem történhet. Lehetnek egyesek, sőt vannak pártok is, akik messzebbmenő időre állították fel programpontjaikat, de ma ezek is kénytelenek azt vallani, hogy a 67-es alapon kell kormányozni úgy a gazdasági kérdések szempontjából, mint a nemzeti törekvéseknek a katonaság körébe való bevitele szempontjából. Ha pártunk ma nem is győzött, elveink mindenesetre győzelmet arattak.

Ez, azt hisszük, elég világos beszéd. Andrásy kijelenti, hogy „a disszidensek egyedüli célja a 67-iki kiegyezés fentartása s ők minden erejükből erre törekcszenek“: — a néppárt pedig még rádupláz erre, mikor azon jajgat, hogy — „politikai következetességét“ meggyanusitják s e gyanu miatt „másutt“ elveszithetik az eddig beléjük helyezett bizalmat. Hogy ez a „másutt“ Bécs: — talán mondanunk se kell; s nem is ezért szögeztük ide ezt a három nyilatkozatot, hanem azért, hogy jobban rávilágítsunk a helyzetre. A mely helyzet ma úgy áll, hogy a koalíció bomlik, szakadozik, mert nincsen egységes, közös programja, a mely összefüzné, s a Bánffy-párt, az Andrásy-párt — sőt még a néppárt is — előbb-utóbb el fog válni a Kossuth-párttól, mert . . . nos, igen: — mert veszteni kezdik annak a lehetőségnek a reményét, hogy a kibontakozás egy koalíciós kormány alakításával történhessék.

Miért? . . . Keressük a magyarázatot.

Említettük, hogy Kossuth Ferenc a legszebb reményekkel jött haza Bécsből. De alig hogy megvolt a lehetőség egy koalíciós kormány alakítására, — mikor már a pánik is kitört a Tisza-pártban — fölállott Bánffy Dezső és kijelentette, hogy neki nem elég az, a mit Bécsben kínálnak, mert neki több kell: az ő egész programja. Erre megindult a tanácskozás és a kölcsönös kapacitálás a szövetkezett ellenzék vezérlő-bizottságában s ez alkalommal keményhangu bírálatok röpködtek mindenfelől — a korona ellen. A vezérlő-bizottság egyik néppárti tagja, a ki soha se állott még moderáltan okos ember hírében se, gondolt erre egy nagyot. Azt eszelte ki, hogy tudomására hozza a királynak, hogyan és mily hangon beszélnek róla a koalíció tanácskozásain s azt hitte, ettől majd megijed a király és . . . engedni fog. Ha pedig a király enged, meglesz a koalíciós kormány és minden rendben lesz.

Ez a nem tulságosan okos néppárti ember tehát fölbaktatott Bécsbe és — beadta a maszlagot Pitreichnek. Nosza, ez szaladt a királyhoz és szörnyüködve mesélte el, a mit hallott. A király eleinte nem akarta hinni a dolgot: — utóvégre is a koalíció vezérlő-bizottságában olyan politikusok is ültek, a kikről nem tételezhette föl, hogy bizonyos kifejezéseket használnak, vagy másoktól hallva eltűnnek: s Tisza Istvánhoz fordult információért. Tisza István kénytelen volt megerősíteni a Pitreich hireit, mert ő szintén jó forrásból — a vezérlő-bizottság egyik Kossuthpárti prókátor-tagjától — értesült napról-napra a bizottságban történteokről.

Erre aztán hátrafelé sült el az egész dolog; mert a király nem ijedt meg, hanem . . . megboszankodott. És nem engedett; sőt ellenkezőleg: ettől kezdve egészen

elhidegedett Andrásstól. A katonai kérdéseket teljesen kikapcsolta a további tárgyalások rendjén, a gazdasági önállóság ellen pedig szintén „aggályai“ támadtak. Növeltek ezeket az aggályokat azok a pozitív információk, a melyekből — sajnos, nem alaptalanul! — minden kétséget kizárólag bizonyosnak látszott, hogy Bánffy Dezső folytonos radikálizmusával és tulzott követeléseivel nem a koalíció megszilárdításán, hanem inkább a szétrobbantásán dolgozik.

Hü képet kapott Tisza Istvántól a helyzetről a király. Megtudta, hogy Kossuth Ferenc hajlandó elmenni a legszélső határig s beérni azokkal a legcsekélyebb engedményekkel, a melyek mellett a 48-as eszméknek legalább a látszata megmenthető. Megtudta a király azt is, hogy a perszonál-uniót Apponyi követeli leginkább a koalícióban, de a Kossuth-pártnak csak igen kis része lelkesedik ezért az „egyelőre“ keresztül nem vihető eszméért, míg a párt zöme, átlátván, hogy a politikában nincs ugrás, ugyancsak „egyelőre“ kész vállalni a 67-es alapot, ha bizonyos nemzeti engedményeket, esetleg határidőhöz kötött ígéretek kap a vitás katonai kérdésekben. S végre megtudta a király azt is, hogy *Bánffy Dezső azért srófolja egyre főlebb a követeléseket, mert ő maga nem akar belemenni a koalíciós miniszteriumba, s azt még kevésbé akarja, hogy nélküle alakítsanak kormányt! . . .* Ime, így tartja sakkban ez az egy ember az egész koalíciót: — makacs következetességgel ragaszkodik az új-párt programjához, amely, szerinte, a 67-es kiegyezésből folyik s makacsságával megköli a mi kezünket is, hogy ne kérhessünk kevesebbet, mint a mennyit ő követel.

S valóban nem is kérhetünk kevesebbet, ha csak azt nem akarjuk, hogy az ország minden bizalmát elveszítse

bennünk. Mert az valóban képtelen és fejtetőre állított helyzet volna, ha Bánffy Dezső avval agitálhatna országszerte, hogy: *Ime, a 48-asok, a kik függetlenséget, perszonál-uniót, magyar hadsereget, külön diplomáciát, önálló vámterületet ígértek a választóknak, most minderről lemondanak, csak-hogy kormányra juthassanak és 48-asnak csufolt programjukban tizedrész annyi nemzeti követelés sincsen, mint az új-párt 67-es programjában!*

Üllő és kalapács közé kerültünk hát mi, Kossuth-pártiak; egyfelől a Bánffy nyakassága miatt nem engedhetünk a választásokon vállalt nemzeti követelésekből: — másfelől pedig a király nem enged. Nem enged pedig két okból; először azért, mert megboszankodott ránk, mivel elhitették vele, hogy tiszteletlenül beszéltünk róla; másodsor azért, mert tudja, hogy Bánffy Dezső nélkül nem vállalkozhatunk kormányalakításra: — Bánffy Dezső pedig nem velünk, hanem ellenünk akar kormányt alakítani, — egy új országos 67-es párttal, a melynek eszméjét „*D. G.*“ lanszirozta a röpiratában.

Mert ma Bánffy Dezső a „providenciális“ államférfiu. Sőt annál is több: történelmi alak. Sokan azt mondják: s ez a közvélemény! hogy érdemei révén lett az; mi azt hisszük, hogy belső politikánk sajátságos alakulásai tették azzá. Végre is: a Wekerlék belebuktak az egyházpolitikába, a Bánffyak pedig megcsinálták; az Apponyiak és Kossuthok holmi népszerűségért és más egyéb javakért föl-föladták az elveiket, Bánffy ellenben mindig következetes maradt: a Deák Ferencek mauzoleumban pihennek, Bánffy Dezső ellenben él: — sőt Deák Ferenc és Andrassy Gyula óta miniszterelnök emlékéhez nem fűződött annyi korszakos érdek, mint az övéhez, s utódaink majdan úgy néznek rá vissza az új millenium küszöbén, mint most mi nézünk

vissza Árpádra. Érdemnek ez nagyon kevés talán, — de a puszta kalendáriumi fátum is elég volt ahhoz, hogy a Bánffy Dezső neve minden időre emlékezetes név maradjon a magyar történelemben.

S mind ennek tetejébe — gyűlölik Bécsben: a mi nem csekély dolog! Mert a magyar kormányelnökökkel Ausztria rendszerint nagyon meg volt elégedve. Tisza Kálmán az ő nagy emberük volt, Szápáry Gyula nemkülönben; Széll, Khuen és Tisza István szintén. Az első magyar államférfi, a kit odaát gyűlölték, Baross Gábor volt, a második Szilágyi Dezső, a harmadik Wekerle Sándor: — és most negyediknek ott van Bánffy Dezső.

Gyűlölni csak azt szoktuk, a kitől félünk: — s ugyan miért félne Ausztria Bánffy Dezsőtől? A kit szimpla embernek ismer még az is, a ki nem ismeri? A ki tatik-tetikezik, holott zamatos erdélyiesen tud diskurálni, ha nem szónokol? A ki róka hírében áll, holott — ezt el kell ismernem — egyike a legegyszerűsebb jellemű férfiaknak, a kik valaha a politikában mesterkedtek? A ki, a meddig miniszter volt, egyszerűen megpumpolta a koronát s a mit kapott, azon vásárolt magának népszerűséget? A mióta pedig ellenzékbe ment, még a népszerűség rovására is tüntet dinasztikus hűségével és hatvanhetes politikájával? És a dinasztikus hűség e fitogtatása mellett tullicitálja még a függetlenségi pártprogramját is, úgy hogy ellenzéki szereplése kezdetén a Kossuth-párt nyíltan azzal vádolta, hogy Bécsből küldték Magyarországra nyakára a negyvennyolcas eszmék meghamisítására és diszkreditálására? . . .

Ugy látszik, csupa ellentmondás a Bánffy Dezső politikája, pedig mégis vaslogika van benne. Egy hajsza nyit nem enged a programjából s a mióta kibontotta zász-

laját, nem néz se jobbra, se balra, csak megy előre hajthatatlanul. Nem látja, de nem is törődik vele, hogy követik-e és hányan: csak a cél felé törekszik; s ha egymaga marad is odáig, mindegy neki, csak elérhesse! . . . Ilyen makacssággal, ekkora erélyvel és kitartással diadalra . . . de romlásba is lehet vinni egy nemzetet. S a helyzet ma úgy áll, hogy nem tudható, a két eshetőség közül melyik következik . . .

* * *

S itt vissza kell térnünk a „*D. G.*“ röpiratára, mely az utolsó lapokon — bár téves alapból indul ki — mégis pedzi a helyzetet. Miután a maga szempontjából bebizonyítottak véli, hogy kibontakozásra csak egy új, hatvanhetes politikai párt alakítása vezethet, azt mondja, hogy *„ennek a többségi pártnak az lesz a feladata, hogy követelje és megvalósítsa a Bánffy-párt programját alkotmányos uton, a törvényhozás útján. Ha majd ez a párt, mint a törvényhozás többségének exponense, avval a kérelemmel járul a király elé, hogy szentesítse azt a programot, mely állami önállóságunknak a kiegyezésben biztosított előfeltételeit tartalmazza: ez lesz a kiegyezés erőpróbája és akkor dől el csak kétségtelenül, hogy alkotmányos életet élünk-e, vagy pedig leplezett abszolutizmusban selymölünk. Mert vagy teljesíti az uralkodó a törvényhozás kívánságát, vagy fölcsztatja az országgyűlést, hogy megtudja: helyesli-e a nemzet a volt képviselői által követett politikát vagy sem? . . . Ha azonban az új országgyűlés is a felcsztatott országgyűlés álláspontjára helyezkedik és előbbi határozataihoz szigoruan ragaszkodik: akkor az uralkodó előtt két ut van: vagy teljesíti a nemzet akaratát, vagy félre löki az alkotmányt és abszolút hatalommal uralkodik.“*

Hát ez helyes lehet a „*D. G.*“, sőt a Bántfy Dezső szempontjából is, — de a mi szempontunk más. Arra ugyanis, hogy megtudhassuk, — valjon „*alkotmányos életet élünk-e, vagy pedig leplezett abszolútizmusban sinylődünk*“: — ma már fölösleges új országos pártokat alakítani. A mai fejtetőre állított politikai helyzetből ugyanis olyasmi látszik, mint hogyha a „legalkotmányosabb uralkodó“ alkotmányossága csak addig tartott volna, míg az alkotmányos formák betartása mellett mindig az történt, a mit a korona akart. Ez pedig nem alkotmány. Mert a különbség az ilyen alkotmány és az abszolútizmus között az, hogy ma a király oly törvényeket szentesít, a melyeknek meghozatalát a többségtől támogatott minisztereinek megparancsolta: — ha pedig abszolútizmus lenne, akkor az ilyen megrendelt törvények helyett — rendeletekkel kormányozna.

Hogy e két kormány-forma között csak formai különbség van, de a lényeg azonos, — talán bizonyítani se kell, annyira világos. Mert ha nem így volna, akkor a király alkotmányossága nem szakadt volna meg azonnal, mihelyt a parlamenti többség mást akart, mint a korona. A föladat tehát ma már nem az, a mit „*D. G.*“ fölvet, hogy „*ki kell próbálni, valjon alkotmányos életet élünk-e, vagy pedig leplezett abszolútizmusban sinylődünk*“: mert ezt a kérdést eldöntötte a király már akkor, a mikor a parlamenti többség akarátát nem respektálta.

A föladat ma más. Nem azon kell ma keseregnünk, hogy mennyi törvényünk van a multban, a melyek mind biztosítják állami önállóságunkat; nem azért kell követelnünk állami függetlenségünk visszaállítását, mert a jogfolytonosság mellettünk szól: — hanem azért, mert élni akarunk, állami önállóság nélkül pedig élnünk nem lehet. A *nemzet* akarata a törvény és nem az *uralkodóé*; mert minden jognak és hatalomnak forrása a nemzet. *Ennek*

a törvénynek, a nemzet akaratának alapján követeljük szabad rendelkezési jogaink érvényesülését az állami élet minden terén, — mert ennek az alapján meg is szerezhetjük azt.

Micsoda hatalom nyomhatná el a szövetkezett ellenzék elszánt akaratát, ha az összes koalleált pártok elhatároznák magukat a hazafias ellentállásra s ennek az ellentállásnak minden következményére?! . . .

A hogy a dolgok ma állanak, a koalícióra nehezedik az ország megmentésének egész sulya. Az ellentállásnak kérlelhetetlennek kell lennie, mert kitartás, küzdelem nélkül nincs győzelem. *Komoly akcióval kell figyelmessé tenni a királyt, hogy a történeti fejlődést, a történeti fejlődésen nyugvó államátalakulást megváltoztatni nem lehet s a nemzet akarata lehetetlenné fog tenni minden kormányt, valameddig a nemzet összes jogai nem érvényesülnek.*

Igaz, ehhez nagy elszántság, erős elhatározás szükséges. De nagy dolgokat nem is lehet csinálni nagy elszántság, erős elhatározás nélkül. És nagy elszántság, erős elhatározás nélkül folyni fognak az ország dolgai ezután is, abban a nyomoruságos mederben, a melyben eddig folytak, a magyar államiság teljes szétzüléseig.

A nemzet állami önállóságának hangoztatása, a jogfolytonosság emlegetése, mint a hogy Andrássy és Bánffy teszik, szép dolog ugyan: — de ma már nem elég. *Ma már tenni kell és fontolgatásra nincs idő.* Mert a politikában nincs veszélyesebb dolog, mint a habozás; és az erélytelen, határozatlan, ingadozó politikus, bármily becsületes is különben, több bajt szerezhet az országnak, mint a leggonoszabb, de erélyes politikus.

Nem akarunk mi Ausztriától elszakadni! Mi is azt valljuk, a mit gróf Andrássy Gyula irt 1861 elején gróf Teleky Lászlónak:

„Én Magyarország és a dinasztia kibékülését óhajtom.

De ha ugy alakulnának a viszonyok, hogy ez nem történhetnék meg, ha Magyarország állami önállóságának visszaállítása meghiúsulna a dinasztia ellentállásán s a forradalom újra elkerülhetetlenné válnék: én is ott leszek a többiek között.“

Ezt mondja meg gróf Andrássy Gyula Bécsben; s tegye hozzá, hogy ha dicsőült apja e kijelentés dacára is miniszterelnök lehetett: — annak sincsen semmi akadály, hogy a Kossuth-párt kormányra juthasson.

És Bánffy Dezső, a helyett, hogy folyton akadályokat gördít a függetlenségi eszme valósulása elé, — álljon élére a nemzeti akaratot képviselő többségnek, és ne ellenünk, hanem velünk fogjon hozzá az egységes magyar nemzeti állam kiépítéséhez.

Fogjon össze a szövetkezett ellenzék e nagy és szent cél kiküzdésére. *Husz képviselő kérvényezheti, hogy a parlament ismét megkezdje üléseit: — lássuk, akad-e husz bátor, független és elszánt képviselő, a ki ezt megteszi? . . . És ha akad: akkor nyujtson be a szövetkezett ellenzék törvényjavaslatokat:*

1. a külön vámterület föllállításáról,
2. az általános választójogról,
3. az önálló magyar hadseregről;

s ha a képviselőház többsége ezeket a törvényjavaslatokat szentesítés végett a király elé terjeszti, s a király a megszavazott törvényektől a szentesítést megtagadja, akkor — a hogy „**D. G.**“ is írja: — „megnyerjük az erkölcsi alapot és jogosultságot arra, hogy más fejeverekhez nyulhassunk“. S ha akkor végkép kiderül, hogy minden alkotmányos törekvés hiábavaló: — akkor mindnyájunknak el kell mennünk és el is megyünk, hogy . . . „lerójuk a hazának, a mivel tartozunk neki!“

ÉGRÁDY TESTVEREK
KÖNYVNYOMDÁJA
Budapest, Váci körút 78.